

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Hercegovačko-Neretvanska županija/kanton
OPĆINA PROZOR-RAMA

Služba za razvoj, poduzetništvo, obrt i financije
Odsjek za razvoj, poduzetništvo, obrt, poljoprivredu i turizam

Prozor-Rama, Kralja Tomislava bb, tel./fax.: +387 36 771 912; 771 342; e-mail: poduzetnistvo@prozor-rama.org

INFORMACIJA
O STANJU POLJOPRIVREDE NA PODRUČJU
OPĆINE PROZOR-RAMA

Prozor – Rama, travanj 2017

I. UVOD

Područje općine Prozor – Rama (u daljem tekstu, povremeno: Općina), obzirom na svoju veličinu ne čini sasvim homogen prirodni prostor. On se iskazuje tako što se na sasvim malom rastojanju osjeti prisutnost submediterana sa kontinentalnom i planinskom klimom, krajnje divergentne nadmorske visine, živa orografija terena, raznolikost sastava tla i diferencirana uporabna vrijednost zemljišta.

U pogledu zemljopisne slike, sjeverni dijelovi Općine sa svojom klasičnom poljoprivrednom proizvodnjom i njenom skromnom učinkovitosti identični su onima koji dominiraju kontinentalnim krajolicima FBiH. Njeni, istina ne veliki, južni dijelovi imaju elemente izmijenjenog mediterana i na njima se uzgaja vinova loza na manjim površinama. Općina u svim segmentima svoje poljoprivredne strukture odaje sliku dosta nerazvijenog područja, poljoprivredna proizvodnja na gospodarstvima ovih krajeva uvijek je bila niska i ona zaostaje za onom koju ima Zapadna Europa. U svojoj horizontalnoj - sirovinskoj zoni ona je generalno bila loša i nešto je bolja samo u rijetkim primjerima poduzetnika koji svojim odlukama tek nagovještavaju ulazak nešto smjelijih proizvodnih tehnologija. Umjerene orografske i ka tomu dosta blagorodne klimatske karakteristike, daju joj mogućnosti da pred poljoprivredni sektor postavi visoke zadaće, i to na jedan mnogo osmišljeniji i hrabriji način nego što je rađeno.

Općina Prozor-Rama je, uvažavajući važnost poljoprivrede, u svoj aktualni strateški i razvojni dokument - Strategiju razvoja općine Prozor – Rama za period 2011-2020, poljoprivredu i njen razvoj postavila na značajno mjesto i predviđela cijeli niz mjera i aktivnosti potrebnih za njen kontinuiran i osmišljen razvoj. Od usvajanja Strategije do danas nastavljene su aktivnosti pokrenute ranijom Strategijom razvoja poljoprivrede u općini Prozor – Rama 2005.-2010., ali i pokrenute nove programske aktivnosti (program edukacije, program subvencije veterinarskih usluga, pružanje savjetodavnih usluga, program malinarstva, program razvoja stočarstava, pomaganje u radu poljoprivrednih udruga, novi programski sadržaji uz Sajam i dr.), čime se nastojalo pridonijeti izraženijem zanimanju stanovništva za odlučnijim bavljenjem poljoprivrednom proizvodnjom.

II. POLJOPRIVREDNO ZEMLJIŠTE

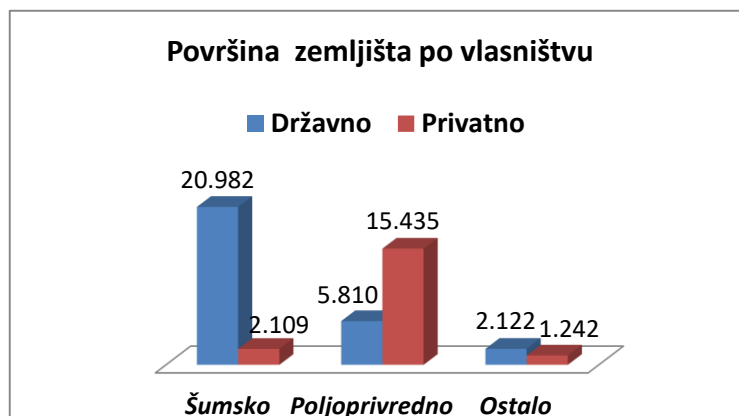
Općina Prozor-Rama raspolaže sa oko 47,7 tisuća hektara ukupnih površina i spada među tri najveće općine u HNŽ-u. Poljoprivredna proizvodnja se, prema katastarskim podacima, formalno može računati na 21200 ha, što čini oko 44 % ukupne općinske teritorije. Unutar poljoprivrednog zemljišta 8,8 tisuća ha ili 42 % spada u kategorije obradivog, što ukazuje da se radi o poljoprivrednom ozračju u kojemu sa oko 58 % dominiraju travno-pašnjački proizvodni pokrovi. U obradivom zemljištu opet sa 4,8 tisuća ha ili 54% eksponiraju se livade, tako da za intenzivnu proizvodnju ostaje tek oko četiri tisuće ha, u kojima se nalazi oko 3,8 tisuća ha vrtova i oranica te 238 ha voćnjaka, oko 14 ha vinograda, novih nasada krošnjastog voća te jagodičasto kako je prikazano u tablicama.

Što se vlasništva tiče, oko 15,4 tisuće ha poljoprivrednog zemljišta ili 72,7% pripada obiteljskim gospodarstvima, dok se ostatak od 5,8 tisuća ha ili 27,3 % vodi kao državno vlasništvo. Ovo zemljište tek svojim manjim dijelom bilo je organizirano u zadružnu proizvodnju.

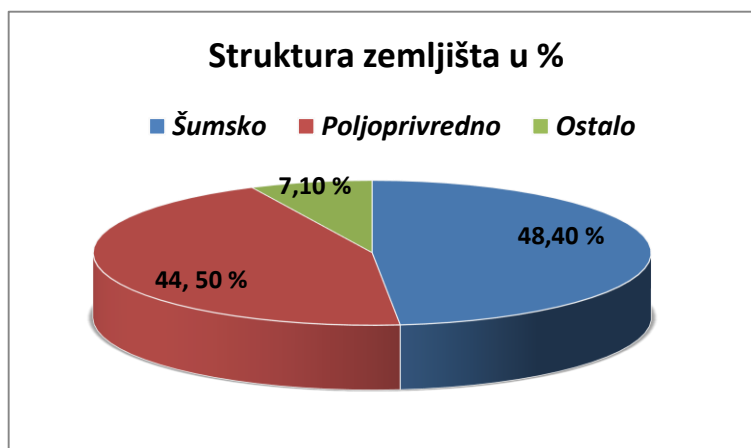
Tablica 1 : Pregled zemljišta na području Općine

Prostor	Ukupno	Poljoprivredno					Pašnjaci	Ribnjaci, bare, trstaci	Šume	Ostalo	Sveukupno
		Obradivo									
		Svega	Oranice	Voćnjaci	Vinogradi	Livade					
Državno	5.810	402	222	22	3	266	5.408	-	20.982	2.122	29
Privatno	15.435	8.453	3.689	214	11	4.539	6.982	-	2.109	2.242	18.786
Ukupno	21.245	8.855	3.800	238	14	4.805	12.390	-	23.091	3.364	47.700
Struktura u %	44,50	18.50	7,90	0,50	0,03	10,10	26,00	-	48,40	7,10	100,00

Izvor: Katastar općine Prozor-Rama .

Grafikon 1: Površina zemljišta po vlasništvu

Grafikon 2: Struktura zemljišta

Tablica 2. Kategorije zemljišta poljoprivrednih površina u općini Prozor - Rama (Bonitetne kategorije)

OPĆINA	I (ha)	II (ha)	III(ha)	IVa/IVb (ha)	V(ha)	VI (ha)	VII(ha)
Prozor /Rama	-	-	-	-/1.206,27	1.509,54	4.736,01	17.315,92

Izvor: Karta uporabne vrijednosti zemljišta na području HNŽ, Studija uporabne vrijednost zemljišta HNŽ/K

Tablica 3. Poljoprivredno zemljište po agrozonama u općini Prozor – Rama

Općina	Agrozona I ha	Agrozona II. ha	Agrozona III. ha	Zona šuma ha	Zona neplodno ha
Prozor/Rama	1.206,27	6.245,55	17.315,92	21.503,78	1.912,77

Izvor: Karta uporabne vrijednosti zemljišta na području HNŽ, Studija uporabne vrijednost zemljišta HNŽ/K

I agrozona–zemljišta namijenjena isključivo za intenzivnu poljoprivrednu proizvodnju,

II agrozona–zemljišta namijenjena za poluintenzivnu poljoprivrednu proizvodnju,

III agrozona- zemljišta za ekstenzivnu poljoprivrednu proizvodnju.

IV zona- zona šuma i

V zona - urbani prostori i površine isključene iz sfere biljne proizvodnje.

III. ŠUME I ŠUMSKO ZEMLJIŠTE

Šume i šumsko zemljište na teritoriju Općine Prozor - Rama prostire se na površini 23.091,00 ha, od čega su u državnom vlasništvu 20.982,00 ha ili 91%, a u privatnom vlasništvu 2.109,00 ha ili 9%. Visoke šume u privatnom vlasništvu su dosta usitnjene po podacima iz katastra. Ima ih samo 10,50 %, dok je postotak izdaničkih šuma u ukupnoj površini jako visok.

IV. PRIRODNA OBILJEŽJA OPĆINE PROZOR-RAMA

Klima

Klima u sprezi sa drugim pedogenetskim činiteljima u odlučnoj mjeri određuje poljoprivrednu proizvodnju. Područje općine Prozor – Rama obzirom na svoju veličinu ne čini sasvim homogen prirodni prostor. On se

iskazuje tako što se na sasvim malom rastojanju osjeti prisutnost submediterana sa kontinentalnom i planinskom klimom, krajnje divergentne nadmorske visine, raznolikost sastava tla i diferencirana uporabna vrijednost zemljišta.

Odnos godišnjih prosječnih vrijednosti, oborina i temperatura na području Općine ukazuje da je u njoj klima uglavnom semihumidna (polusuha). Praktičan utjecaj na to ima različita visinska raspoređenost ukupnog njenog prostora koja počinje od niskih djelova sa 260 mnv do visokih planina od 2.074 mnv.

Niski dijelovi Općine pod blagotvornim su utjecajem izmijenjene mediteranske klime koja dolinom Neretve i Rame dopire od Mostara i Jablanice, ali sa počecima viših brda i planina ona prelazi u svoje sasvim drugačije kontinentalne oblike.

Tablica 4. Godišnje prosječne vrijednosti

Meteorološka stanica	Prosječno sunčanih dana godišnje	Prosječna godišnja temperature °C	Prosječna količina padalina(mm)	Kišni faktor	Oznaka klime
Prozor-Rama	270	9,5	855	90	semihumidna

Reljef

Reljef Općine je vrlo raznovrstan i razuđen, a zastupljeni su brojni njegovi oblici. Nadmorska visina kreće se od 260 m u Ustirami i Gračacu do 2.074 m u jugozapadnim planinskim krajevima. U valovitom i razuđenom reljefu Općina je satkana od planinskih visova Vrana (2.074 m), Ljubuše (1.797 m), Raduše (1.955 m), Baćine (1.530 m), Proslapske planine (1.268 m), te njihovih pašom bogatih obronaka i polja koja se mahom nalaze na padinama brda ili u blagim kotlinskim podnebljima.

Zajednička karakteristika ovoga područja je znatna heterogenost geomorfoloških mikroelemenata, koji se javljaju u različitim kombinacijama. Na relativno malom prostoru javljaju se gotovo sve moguće kombinacije kraških, glacijalnih, denudacionih i drugih mikroelemenata reljefa. Posebno su česte različite kraške pojave. Izraženi reljef i strmi nagibi padina praćeni su raširenim i izraženim erozijskim procesima. Hipsometrijski promatrano ovo područje odlikuje se velikim visinskim razlikama između planinskih masiva, visoravni i vrhova, te dubokih dolina i kanjona.

Tablica 5. Hipsometrijske karakteristike prostora Općine

Visina u m	Površina u km ²	%
200-500	58	12,1
500-1000	197	41,2
1000-1500	174	36,4
1500-2000	48	10,3
Ukupno	477	100,0

Izvor: Katastarski operator

Vegetacija

U dugim procesima obrazovanja, razvitka i očuvanja zemljišta, vegetacija je jedan od presudnih pedogenetskih čimbenika. Znanost ukazuje da je prvotni (primarni) tip vegetacije u BiH bila skoro isključivo šuma, pa ona kao potencijalno prirodna i danas ima najveću ulogu. Sekundarna vegetacija zastupljena je prirodnim travnjacima i pašnjacima, odnosno prirodnim i antropogenim livadama dok tercijernu vegetaciju čine okopavine (oranice, voćnjaci, vinogradi) i utrine. Iza njih kao posljednje, ali ipak dosta zastupljene, slijede antropogene pustinje (površine pod naseljima i infrastrukturom), te napokon ostale zemljišne površine koje također nisu pod vegetacijom kao što su goleti i euridična područja.

Što se Općine Prozor-Rama tiče, njena vegetacija koja počinje od spomenutih 260 mnv na obalama Jablaničkog jezera pa do naznačenih planinskih visova, rasčlanjena je od flore srednjih Dinarida do biljnog pokrova izmijenjeno mediteranske populacije.

Krčenjem šumskih ekosistema stvorene su higromezofilne i termomezofilne livade. U višim predjelima od opisanih ima još očuvanih šuma bukve brdskog pojasa i livada, a u predjelima Rumbočko polje – Makljen (1.000 mnv) čiste su šume lišćara sa kitnjakom, cerom, ponegdje meduncem, te grabom i bukvom. Sjeverno i više nastupaju mješavine lišćara i četinara (klekovine bora), te još dalje čistih subalpskih bukovih šuma (klekovine bukve). Na južnim granicama su manje površine šume bukve i jele bez smrče, te daleko više šume bukve i jele sa smrčom, a na najvišim visinama šume bukve sa fragmentima klekovine bora.

V. BILJNA PROIZVODNJA

1. Voćarstvo

Sa svojim ekoklimatom i konfiguracijom zemljišta, općina Prozor-Rama na velikom djelu svog prostora nudi snažne mogućnosti za proizvođače voća. Voćarstvo jest tradicionalna grana proizvodnje ovog područja, a šljiva njegova dominantna kultura. Za nju kao tržišnu voćarsku kulturu umnogome se vežu i oskudni prihodi poljoprivrednih domaćinstava. Danas su vidljive i površine zasađene koštičavim voćem po modelima suvremenih plantaža, dok se posljednjih nekoliko godina značajno razvija proizvodnja bobičastog voća a pretežito malina.

1.1. Proizvodnja krošnjastog voća

Površine u 2016. godini na području Općine:

Tablica 6. Površine krošnjastog voća na području općine Prozor – Rama u 2016.

Kultura	Površine u ha			
	Ukupno	Stari nasadi (stanje po katastru)	Novi nasadi (procjena na terenu)	Nasadi podignuti u 2016. godini
Šljiva	237,90	201,8	33,75	2,35
Jabuka	21,51	9,8	12,21	-
Kruška	14,05	10,7	3,85	-
Orah	7,7	6,9	0,8	-
Dunja	0,9	0,9	-	-
Lješnjak	0,5	-	0,5	-
Breskva	0,2	-	0,5	-
Višnja	2,7	-	2,7	-
Trešnja	8,1	7,9	0,2	-
Svega	294,86	238	54,51	-

Izvor: Katastar Općine, evidencija Službe-terenski rad i prijave za poticaje

Godina 2016. zbog kasnog proljetnog mraza urod je znatno umanjen a kod pojedinih kultura je upotpunosti izostao.

Proizvodnja ramske šljivovice: Tradicionalni način proizvodnje rakije od šljive požegače (bistrice) primjenjuje se u brojnim kućanstvima koji imaju vlastite šljivike. Dio proizvođača osmislio je vlastita pakiranja i naljepnice, za sada kao poklone za prijatelje i poslovne suradnike. Proizvodnjom i flaširanjem ramske šljivovice za tržište bavi se samo jedna tvrtka, ali u manjim godišnjim serijama. Udruživanje proizvođača i snažniji, zajednički, nastup na tržištu može doprinijeti povećanju prihoda poljoprivrednih proizvođača koji se bave ovom proizvodnjom.

Ostala prerada: Tijekom sajamske manifestacije „Dani šljive“, te posebno organiziranih prodajnih aktivnosti, otpočela je ponuda domaćih prerađevina od voća, za sada bez potpune tržišne identifikacije. Također je, na sličan način kao proizvodnja šljivovice, otpočele su i proizvodnje rakije „viljemovke“ i „jabukovače“.

1.2. Proizvodnja bobičastog voća

Tablica 7. Površine bobičastog voća u općini Prozor – Rama u 2016.

Vrste nasada	Površine u ha		
	Ukupno	Stari nasadi	Nasadi u 2016.godini
Jagode	0,7	0,5	0,2
Kupina	0,55	0,55	-
Malina	26,24	18,54	7,7
Borovnica	5,4	5,4	-
SVEGA	32,89	24,99	7,9

Izvor:Prijava plana proizvodnje, registar poljoprivrednih proizvođača i terenski rad

Značajnija proizvodnja bobičastog voća i pored dobrih ekoloških uvjeta u općini Prozor-Rama započela je 2005. godine, čime je Strategija razvoja poljoprivrede učinila prve korake svoje implementacije u općini Prozor-Rama. Najprije se krenulo s jagodom a poslije i s drugim vrstama bobičastog voća, a dominantna kultura u ovoj proizvodnji trenutno je malina, za koju je u potpunosti osigurano tržište a čije je prosječna otkupna cijena kretala se 2,30-2,50 KM.

2. Povrtlarstvo

2.1. Proizvodnja povrća

Tablica 8. Proizvodnja povrća u općini Prozor – Rama u 2016.

Vrsta usjeva		Površina ha
Krumpir, merkantilni		150
Mrkva		3
Luk crni		20
Luk bijeli/češnjak		4
Grah	zrno	8
	mahuna	2
Grašak	zrno	4
	mahuna	1
Kupus		14
Kelj		1
Karfiol/cvjetača		1
Paradajz/rajčica		18
Paprika zelena		10
Krastavac, sivi		7
Salata, zelena		2
Špinat i blitva		3
Cikla		1
Tikvice		1

Izvor: Terenski rad, prijava plana proizvodnje

2.2. Proizvodnja povrća u zatvorenim prostorima

Sadašnja proizvodnja povrća u zatvorenim prostorima u Općini prostire se na skromnih 0,7 ha plasteničkih kapaciteta.

Tablica 9. Plastenička proizvodnja u općini Prozor – Rama u 2016.

Broj poljoprivrednih proizvođača	Površine pod plastenicima u ha
32	0,8

Izvor: Terenski rad i popis proizvođača

3. Ratarstvo

3.1. Žitarice

Tablica 10. Proizvodnja žita u općini Prozor – Rama u 2016.

Vrsta usjeva	Požnjeveno Površina ha
Kukuruz, merkantilni	10
Kukuruz sjemenski	-
Pšenica	1
Ječam	27
Zob	1
Raž	1
Heljda	2,5

Izvor: Terenski rad, prijave plana proizvodnje i procjene za statistiku

3.2. Stočno krmno bilje

Tablica 11. Proizvodnja stočnog krmnog bilja u općini Prozor – Rama u 2016.

Vrsta usjeva		Površina ha
Djetalina	sijeno	-
	sjeme	
Lucerka/	sijeno	-

Lucerna	sjeme	
Grahorica	sijeno	-
	sjeme	
Stočni grašak		-
Kukuruz – zelena masa		-
Stočna repa - korijen		5
Travno – djetelinske smjese, sijeno		-
Ostalo krmno bilje		-

Izvor: Terenski rad i procjene za statistiku

3.3. Sijeno

Tablica 12. Proizvodnja sijena na livadama i pašnjacima u općini Prozor – Rama u 2016.

Vrsta usjeva	Površina ha
Livade, sijeno	3000
Pašnjaci, sijeno	2400
Sijeno sa usjeva, voćnjaka i slično	160

Izvor: Terenski rad i procjene za statistiku

3.4. Aromatično i ljekovito bilje

Tablica 13. Proizvodnja aromatičnog i ljekovitog bilja u općini Prozor – Rama u 2016.

Vrsta usjeva	Površina ha
Ljekov. i aromat. bilje	0,4

Izvor: Terenski rad

Na području općine Prozor-Rama tri poduzeća se bave organiziranim otkupom samoniklog ljekovitog bilja i šumskih plodova. Postoje i aktivnosti pojedinačnih sakupljača i manjih otkupljivača koji surađuju sa većim otkupljivačima iz drugih općina.

Tablica 14 : Otkupljivači samoniklog ljekovitog bilja i šumskih plodova na području općine Prozor – Rama

Naziv tvrtke	Mjesto
„ŠUMSKI PLOD“ d.o.o.	Prozor - Rama
“NATURALIS” d.o.o.	Prozor – Rama
„ČOLAK COMERCE“ d.o.o.	Prozor - Rama
Pojedinačni otkupljivači	Prozor - Rama

Izvor: Terenski rad

4. Općinska potpora biljnoj proizvodnji

Temeljem Programa utroška sredstava za razvoj poljoprivrede sa kriterijima raspodjele i javnog poziva za prikupljanje zahtjeva za odabir korisnika za poticaj poljoprivrednoj proizvodnji na području općine Prozor–Rama za 2016. godinu, biljna proizvodnja je poticana kroz slijedeće vidove:

- Potpora proizvodnji bijelog luka „Ramski bijeli luk“

Programom utroška sredstava sa kriterijima raspodjele novčane potpore poljoprivrednoj proizvodnji za 2016 godinu predviđena su sredstva za poticaj proizvodnji bijelog luka u visini 150 KM po dulumu, odobreno 16 zahtjeva za ukupnu površinu od 32,1 dn, odnosno 4.815,00 KM.

- Voćarska proizvodnja –podizanje novih nasada

Programom utroška sredstava sa kriterijima raspodjele novčane potpore poljoprivrednoj proizvodnji za 2016 godinu predviđena su sredstva za poticaj voćarskoj proizvodnji, podizanje novih nasada sa 200 KM/dn, odobreno 9 zahtjeva za ukupnu površinu nasadu od 23,5 dn, odnosno 4.700,00 KM.

- Ratarska proizvodnja (pšenica, raž, ječam, heljda, zob, kukuruz i dr.)

Program o utrošku sredstava sa kriterijima raspodjele novčane potpore poljoprivrednoj proizvodnji za 2016 godinu predviđena su sredstva za poticaj ratarskoj proizvodnji ,sa 50 KM/dn, odobreno 32 zahtjeva a ukupan površina za koju je odobren poticaj iznosi 304,4 dn, odnosno 15.220,00 KM.

- Program razvoja bobičastog voća

Općina Prozor-Rama za razvoj bobičastog voća je u ovom izvještajnom periodu financirala:

- Nabavu sustava za navodnjavanje za 42 korisnika.

- Malinarstvo kroz projekt podizanje nasada, 2016 –proljeće, realizacija projekta podržana je za 11 korisnika od strane Općine sa 40 % od vrijednosti projekta. Ukupno zasađeno 19 dn.
- Pružene savjetodavne i druge usluge u pravcu proizvodnje i primjene agrotehničkih mjera .

VI. ANIMALNA PROIZVODNJA

1. Ovčarstvo

Stočarska proizvodnja, posebno uzgoj ovaca, tradicionalna je djelatnost u općini Prozor – Rama. Tijekom 2016. godine se 45 obitelji intenzivno bavilo ovčarstvom sa ukupnim brojem od 9 770 grla. U navedeni broj grla uvrštena su grla iz obiteljskih farmi koje ostvaruju poticaj na proizvodnju i koje imaju više od 50 grla, dok postoje obitelji koje uzgajaju ovce i imaju ispod navedenog broja ovaca, pa se procjenjuje da se na ovaj način uzgaja još oko 550 grla. Proizvodnja obiteljskih ovčarskih farmi usmjerena je bila u pravcu proizvodnje i plasmana mesa i sira iz mjeha kao autohtonog proizvoda.

2. Svinjogojstvo

Na području općine Prozor – Rama postoji jedna farma za proizvodnju tovljenika i prodaju svinjskog mesa u sklopu poduzeća „Galić Commec,, d.o.o. Godišnji kapacitet proizvodnje navedene farme u 2016. godini je 2500 tovljenika.

Tablica 15: Proizvodnja svinjskog mesa na farmama u općini Prozor – Rama u 2016.

Tovljenici/kg	50-110	ukupno
Kom.	2500	2500

Izvor: Podaci sa farme po izjavi

3. Govedarstvo - proizvodnja mesa:

Na području Općine organiziranom proizvodnjom goveđeg mesa bavi se jedno poduzeće, „Galić commerc,, d.o.o. u čijem tovu se krajem godine nalazilo 33 grla krava u sustavu krava – tele, te 18 grla u tovu junadi. Pored navedenog poduzeća proizvodnjom goveđeg mesa bave se još tri OPG, koji broje ukupno 27 grla.

4. Proizvodnja kravljeg mlijeka:

Ukupna proizvodnja kravljeg mlijeka može se procijeniti na temelju poznatih podataka o broju krava i prosječnoj proizvodnji. Poznato je da na području općine ima oko 1700 grla koja se koriste za mužnju sa dnevnom proizvodnjom od 9,75 litara po grlu, dolazimo do izračuna da se na području općine Prozor – Rama za 2016. godinu proizvelo ukupno 3 978 000 litara mlijeka. Dio proizvodnje mlijeka koristio se za osobne potrebe, za proizvodnju mliječnih proizvoda i za prodaju na tržišnici.

Tablica 16 : Pregled mini farmi muznih krava na području općine Prozor – Rama u 2016.

Br.grla	3-5	5-10	10	Br.farmera ukupno
Br.farmera	7	7	3	17

Izvor: Otkupljivači mlijeka, veterinarska stanica, terenski rad

5. Prerada kravljeg mlijeka

Na području općine Prozor-Rama nalaze se tri pogona za otkup, proizvodnju i preradu mliječnih proizvoda.

Tablica 17 : Prerada mlijeka u mini siranama u općini Prozor – Rama u 2016.

Ime	Mjesto	Kapacitet litara/dnevno	Prosječna proizvodnja 2016. Litara/ dnevno	Br.grla u sustavu otkupa Prosječno god.
ZZ“RAMA“p.o.	Prozor	500	350	35
ZZ“PROMILK“	Šćipe	1800	1000	86
„RAMA MILCH“	Rumboci	500	500	30
UKUPNO		2800	1850	151

Izvor: Po izjavi proizvođača , terenski rad

6. Pčelarstvo

Pčelarska proizvodnja na području općine Prozor – Rama u posljednje vrijeme vidljivo se razvija i zauzima svoju veoma značajnu poziciju. Proizvodnjom meda intenzivno se bavi 33 obitelji, sa ukupnim brojem košnica 1998 prema evidenciji Udruge pčelara“MASLAČAK“

7. Proizvodnja ribe

Vodeni resursi značajno su bogatstvo ove Općine. Rješenje o obavljanju djelatnosti proizvodnje ribe na području općine Prozor – Rama posjeduju ribogojilišta koja su registrirana u 2016. godini

Ribogojilište „Krupić“ TIP „Dekorativa“ Perići

Uzgoj Riba „Perići“, vl. Jozo Zadrić

Proizvođači ribe nisu obavezni dostavljati Općini podatke o proizvodnji.

Na Ramskom i Jablaničkom jezeru trenutno ne postoji kavezni uzgoj ribe.

8. Općinska potpora animalnoj proizvodnji

Program razvoja stočarstva;

Podrška općine za stočarsku proizvodnju u 2016. godini provedena je sukladno Programu utroška proračunski sredstava sa kriterijima raspodjele, kroz:

Sufinanciranje kamate: Korisnici sredstava javnog poziva mogle su biti sve fizičke i pravne osobe, OPG, mala i srednja poduzeća, zadruge i obrti sa sjedištem u općini Prozor-Rama koja se bave ili se planiraju baviti stočarskom proizvodnjom. Za fizičke osobe i OPG maksimalna osnovica kredita do 20.000,00 KM, a za mala i srednja poduzeća kao i za zadruge maksimalna osnovica kredita do 30.000,00 KM, sa kamatnom stopom do 8 % i troškovi grane perioda.

Na ovaj Javni poziv u 2016. godini zaprimljena su 4 zahtijeva, koje je povjerenstvo pregledalo i utvrdilo da ispunjavaju sve uvjete po javnom pozivu.

Odobreni projekti i isplaćena kamata po projektima poljoprivrednika:

-Nabava radnih strojeva-traktora

-Proširenje stada ovaca

-Nabava muznih krava

-Pčelarstvo-nabava košnica i pčelinjih društava

Ukupno podignuto kreditnih sredstava 27.500,00 KM, a odobrena sredstva za navedene projekte od općine Prozor-Rama za ovu vrstu subvencije 5.808,87 KM.

Poticaj proizvodnji kravljeg mlijeka - Korisnici sredstava ovog javnog poziva mogu biti fizičke i pravne osobe (OPG, poduzeća, zadruge i obrti) sa sjedištem u općini Prozor-Rama koji ostvaruju stočarsku proizvodnju kravljeg mlijeka i koji su isporučili otkupljivačima-prerađivačima.

Sredstva za potporu proizvodnji kravljeg mlijeka dodjeljivana je proizvođačima mlijeka na području općine Prozor-Rama koji su ispunili uvjete za federalni poticaj. Općina Prozor-Rama poticala je ovu vrstu proizvodnje 0,20 KM po litru. U 2016 godini za ovu vrstu proizvodnje je isplaćena potpora za 131 948 litara mlijeka, odnosno 26.389,60 KM.

Sufinanciranje veterinarskih usluga - analiza krvi muznih krava, junica i sustav krava tele sa 40 KM po grlu, obuhvaćeno 216 grla za 38 korisnika, sa ukupno 8 640,00 KM.

9. Pomoć poljoprivrednim udrugama

Poznavajući značaj udruživanja poljoprivrednih proizvođača u udruge kako bi lakše ostvarili svoj cilj u proizvodnji i plasmanu proizvoda. Općina je pružala svaku pomoć registriranim poljoprivrednim udrugama kroz: finansijsku potporu, pomoć pri kandidiranju određenih aplikacijskih programa, stručnu pomoć i povezivanje sa višim institucijama vlasti. Preko Ekološke udruge „EKO PLOD“ vršena je realizacija projekta malinarstva i savjetodavnih usluga. Potpomognuto je sudjelovanje udruga na domaćem sajmu kao i drugim sajmovima na kojim su sudjelovali. Kroz ovu podršku potpomognuto je više poljoprivrednih udruga.

VII. POTPORE U KORIST POLJOPRIVREDE U 2016.

1. POTPORE SA RAZINE FEDERACIJE BiH.

1.1. Zahtjevi za ostvarenje novčane potpore

Služba za razvoj, poduzetništvo, obrt i financije Općine Prozor-Rama je, zajedno s nadležnom županijskom savjetodavnom službom, surađivala sa poljoprivrednicima sa područja općine Prozor – Rama, te obradila zahtjeve poljoprivrednih proizvođača za ostvarenje poticaja u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji za biljnu i animalnu proizvodnju kako je prikazano u tablici 18.

Tablica 18. Zaprimljeni zahtjevi po vrstama proizvodnje – općina Prozor – Rama 2016.

VRSTA PROIZVODNJE		BROJ ZAHTJEVA	Br.grla/br.košnica
Animalna proizvodnja	Uzgoj rasplodne stoke (ovce i koze)	45	8550
	Uzgoj rasplodnih junica	22	82
	Uzgoj goveda u sustavu krava tele	1	33
	Proizvodnja goveđeg mesa	1	18
	Proizvodnja svinjskog mesa	1	2500
	Uzgoj rasplodnih krmača	-	-
	Pčelarska proizvodnja	33	1998
	Uzgoj tornjaka	-	-
SVEGA:		103	
Ratarske i povrtlarske kulture	Proizvodnja krušnih žitarica (pšenica i raž)		
	Proizvodnja silažnog kukuruza		
	Proizvodnja povrća (rajčica paprika, krastavac, patlidžan, mrkva, cikla, luk, salata i mladi krumpir)	4	
	Proizvodnja ječma		
	Proizvodnja ljekovitog i aromatičnog bilja (kamilica, menta, lavanda, ružmarin, smilje i lovor)		
SVEGA:		4	
UKUPNO:		107	

Izvor: Nadležna služba općine i Ministarstvo PŠV HNŽ

1.2. Zahtjevi za prijavu plana proizvodnje za 2017. godinu

Služba je izdala i obradila obrasce za prijavu plana proizvodnje (PPP obrasci) za 2017. a poljoprivredni proizvođači su sami slali obrađene PPP obrasce nadležnom županijskom ministarstvu za prijavu plana proizvodnje za 2017. godinu, što je uvjet za ostvarivanje poticaja u 2017. godini.

Tablica 19. Prijava plana proizvodnja za 2017. godinu- općina Prozor - Rama

VRSTA PROIZVODNJE		BROJ ZAHTJEVA
Animalna proizvodnja	Uzgoj rasplodne stoke (ovce i koze)	28
	Uzgoj rasplodnih junica	16
	Proizvodnja kravljeg mlijeka	7
	Otkup kravljeg mlijeka	2
	Mlječne krave	18
	Uzgoj goveda u sustavu krava tele	2
	Proizvodnja goveđeg mesa	1
	Proizvodnja svinjskog mesa	1
	Uzgoj rasplodnih krmača	-
	Pčelarska proizvodnja	33
	Ribarska proizvodnja	2
	Koke nesilice	-
SVEGA:		110
Ratarske i povrtlarske kulture	Proizvodnja krušnih žitarica (pšenica i raž)	
	Proizvodnja ječma	1
	Proizvodnja povrća (rajčica paprika, krastavac, patlidžan, mrkva, cikla, luk, salata i mladi krumpir)	3
	Proizvodnja zobi	
	Proizvodnja ljekovitog i aromatičnog bilja (kamilica, menta, lavanda, ružmarin, smilje i lovor)	
SVEGA:		4
UKUPNO:		114

Izvor: Nadležna služba Općine

Napomena: U tablici 18. uneseni su podaci poljoprivrednika za koje je služba izdala i obradila obrasce za prijavu plana proizvodnje. Međutim, pojedini proizvođači su sami obrađivali obrasce i prijavljivali plan proizvodnje za 2017.godinu nadležnom županijskom ministarstvu pa o tim prijavama služba nema podataka.

2. Pomoć poljoprivrednim udrugama

Poznajući značaj udruživanja poljoprivrednih proizvođača u udruge kako bi lakše ostvarili svoj cilj u proizvodnji i plasmanu proizvoda. Općina je pružala svaku pomoć registriranim poljoprivrednim udrugama kroz: financijsku potporu, pomoć pri kandidiranju određenih aplikacijskih programa, stručnu pomoć i povezivanje sa višim institucijama vlasti. Preko Ekološke udruge „EKO PLOD“ vršena je realizacija projekta malinarstva i savjetodavnih usluga. Potpomognuto je sudjelovanje udruga na domaćem sajmu kao i drugim sajmovima na kojim su sudjelovali. Kroz ovu podršku podpomognuti su; Ekološka udruga „EKO PLOD“, Udruga pčelara „Maslačak“, ribolovno društvo, lovačko društvo.

IX. UPIS U REGISTAR POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTAVA I REGISTAR KLIJENATA

U Registar poljoprivrednih gospodarstava i Registar klijenata u godini 2016. upisano je 43 poljoprivrednih gospodarstava, ukupno na dan 31.12.2016. godine u RPG i RK upisana su 469 obiteljska gospodarstva i klijenata.

Na podneseni pismeni zahtjev poljoprivrednih proizvođača u 2016. izdano je 78 potvrda iz RPG i RK. Potvrde su izdavane u različite svrhe: prijave na javne oglase, svrhu poticaja, dizanje kredita i registraciju teretnih vozila za vlastite potrebe u sklopu poljoprivredne proizvodnje.

U 2016. godini ukupno su 112 poljoprivredna gospodarstva vršili promjene u RPG i RK, svim poljoprivrednim proizvođačima je u uredu pružena pomoć prilikom popune obrazaca, te preko službene internet stranice općine i drugih sredstava informiranja redovno davana obavještenja o obvezama prijave promjena podataka u RPG i RK.

Osim Registra poljoprivrednih gospodarstava i klijenata, vodi se i registar izdanih odobrenja. Na području općine Prozor-Rama, sa danom 31.12.2016. ima 54 poljoprivrednih djelatnosti osnovno zanimanje i 15 dopunsko zanimanje.

X. EVIDENTIRANJE POLJOPRIVREDNOG ZEMLJIŠTA

Na temelju članka 128. stavak 2. Zakona o poljoprivrednom zemljištu ("Službene novine Federacije BiH", broj 52/09), Zakona o poljoprivrednom zemljištu HNŽ („Narodne novine HNŽ“ broj: 8/13) i Pravilnika o sadržaju i obliku obrazaca i načinu vođenja evidencije o poljoprivrednom zemljištu, ova služba vodila je evidenciju u obliku godišnjeg stanja prema dobivenim podacima iz katastra Općine i CZ, o obradivom i neobradivom poljoprivrednom zemljištu po katastarskim kulturama i klasama, o miniranim površinama te iste dostavljali nadležnom Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ.

XI. EDUKACIJE I OKRUGLI STOL NA TEMU POLJOPRIVREDE

Služba za razvoj, poduzetništvo, obrt i financije je tijekom 2016. godine organizirala edukacije sa slijedećim ciljanim temama:

- „Prikupljanje ljekovitog bilja i gljiva i njihov gospodarski značaj“
- „Suvremena tehnologija uzgoja maline“
- „Organska proizvodnja hrane kao model razvoja sela“
- Aporpcioni kapaciteti za privlačenje međunarodnih fondova za financiranje projekata

Okrugli stol- radionice u organizaciji i realizaciji Službe

Upriličen je sastanak poduzetnika, obrtnika, poljoprivrednika Prozora – Rame sa predstavnicima Razvojne banke FBiH.

Predstavnici Razvojne banske su kroz prezentaciju i razgovor upoznali sudionike sastanka s mogućnostima kreditiranja, ponudili stručnu pomoć i sve ono što njihovi korisnici budu trebali, a u interesu je razvoja. Predstavljene su dugoročne kreditne linije za nabavku opreme, za tekuće financiranje, za financiranje izvoza, za financiranje pripreme za izvoz, za financiranje novog i zadržavanje postojećeg zapošljavanja i za kreditiranje poljoprivredne proizvodnje. Tijekom prezentacije razgovaralo se o svim pitanjima koja muče poduzetnike i obrtnike. Razgovore o kreditiranjima i svim drugim mogućnostima koje će poticati razvoj u Općini Prozor-Rama nastavljaju se sa službama općine.

XII. SAJAM “DANI ŠLJIVE”

Jedanaesti Sajam poljoprivrede, prehrane i turizma pod nazivom “DANI ŠLJIVE” održan je 19. i 20. rujna 2016. godine. Cilj je bio okupiti sve relevantne gospodarstvenike iz oblasti poljoprivrede, prehrane i turizma kako bi se pored promocije njihovi proizvoda stvorio ambijent za uspostavu bolje međusobne suradnje, otvaranje mogućnosti unapređenja proizvodnje i prezentiranje trenutnih mogućnosti gospodarskih perspektiva uz nezaobilaznu suradnju sa znanstvenicima i znanstvenim institucijama. Na sajmu je sudjelovalo stotinjak izlagača. Mnogi poljoprivredni proizvođači sa područja naše Općine su svoje proizvode predstavili preko udruga čiji su članovi Udruge pčelara „Maslačak“ Ekološke udruge poljoprivrednih i prehrambenih proizvođača „Eko Plod“

U sklopu manifestacije je organizirana gastro ponuda Rame. Sajam je imao i humanitarni karakter tako da je sav prihod od ulaznica kao i od organizirane tombole namijenjen Udruzi roditelja djece s posebnim potrebama „Djeca nade“, a nagrade za tombolu su darivali izlagači i posjetitelji.

Na Sajmu je vršeno ocjenjivanje kvalitete sira, rakija, likera, dodijeljene su plakete za kvalitetu, plakete za kvalitetu gastro ponude, plakete za kvalitetu predstavljanja turističke ponude Rame i plakete za paletu proizvoda, dodijeljene su zahvalnice za sudjelovanje, uspješnu suradnju i pomoć u realizaciji sajma. Financiranje Sajma su pomogli Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ.

Statistička izvješća, istraživanja i planovi iz poljoprivrede

Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ Mostar;

- Plan proljetne i jesen je sjetve za područje općine Prozor-Rama za 2016. godinu
- Izvješće o realizaciji proljetne i jesenje sjetve u 2016. godini na području općine Prozor-Rama
- Izvješće o ostvarenim prinosima voća
- Izvješće o berbi strnih žita i berbi kukuruza u 2016. god.

Federalnom zavodu za statistiku, Služba za statistiku HNŽ, Mostar :

- Izvješće o godišnjem obračunu bruto vrijednosti proizvodnje i dodatne vrijednosti poljoprivrede privatnog sektora, poljoprivrednih gospodarstava za općinu Prozor- Rama za 2015. godinu
- Plan proljetne i jesenje sjetve za 2016. godinu za područje općine Prozor-Rama,
- Izvješće o realizaciji proljetne i jesenje sjetve u 2016. godini na području općine Prozor- Rama.
- Procjena brojnog stanja stoke i stočne proizvodnje za 2015. godinu, procjena se utvrđivala terenskim radom i radom u uredu.
- Izvješće o ostvarenim prinosima/prirodima ranih usjeva i voća u 2016. godini.

XIII. PLANOVI ZA 2017. GODINU

Odobrena proračunska sredstva sa pozicije „ Realizacija strategije razvoja poljoprivrede“ u iznosu od 200 000,00 KM, a nepokriveni iznos koristiće se iz rezervi a sve raspoređivat će se fizičkim i pravnim osobama, obrtnicima, OPG, udrugama, (u daljem tekstu: korisnici) prema javnom pozivu i navedenim kriterijima, uz ispunjenje propisanih uvjeta i u skladu sa odredbama Zakona:

Potpora animalnoj proizvodnji: 50.000,00 KM

Vrsta utroška/Model potpore	Iznos sredstava KM	Osnova za plaćanje, pojedinačna visina sredstava
Program razvitka stočarstva – Potpora proizvodnji mlijeka	40.000,00	Proizvedena količina mlijeka za koju je ostvareno pravo na federalni poticaj, u visini od 0,20 KM po litri mlijeka, po obračunima iz federalnog pravilnika.
Subvencija veterinarskih usluga: - Analize krvi	7.000,00	Mliječna krava i steona junca, sustav krava tele, za koju je urađena godišnja analiza krvi, u visini od 35,00 KM po grlu, koji su u sustavu federalnog poticaja.
Subvencija veterinarskih usluga i druge aktivnosti u cilju suzbijanja zaraznih bolesti životinja	3.000,00	Sukladno potrebama i aktivnostima koje su poduzete za suzbijanje ili iskorjenjivanje bolesti (bruceloza, plavi jezik, Q-groznica, bjesnoća)

Potpore biljnoj i ratarskoj proizvodnji: 36.000,00 KM

Vrsta utroška/Model potpore	Iznos sredstava KM	Osnova za plaćanje, pojedinačna visina sredstava
Proizvodnja ramskog bijelog luka-češnjaka	8.000,00	Zasadi bijelog luka najmanje veličine 0,5 duluma, u visini od 150,00 KM po dulumu
Voćarska proizvodnja-podizanje novih nasada visokostablašica	5.000,00	Novi nasad krošnjastog voća-intenzivna i poluintenzivna proizvodnja (jesen 2016 i proljeće 2017. god.) -autohtonih ili drugih sorti, najmanje veličine 1 dulum, 200,00 KM /dn
Potpore ratarskoj (i povrtlarskoj) proizvodnji (pšenica, raž, ječam, heljda, zob, kukuruz, ostalo)	15.000,00	Zasijano najmanje 2 dn, visina potpore 50,00 KM/ dn
Potpore razvoju bobičastog voća	8.000,00	Nabava sustava za navodnjavanje, druge pomoći za bobičasto voće

Potpore razvitku poljoprivrede –subvencija kamate, praćenje razvoja poljoprivrede: 70.000, 00 KM

Vrsta utroška/Model potpore	Iznos sredstava KM	Osnova za plaćanje, pojedinačna visina sredstava
Potpore razvitku poljoprivrede–subvencija kamata na kredite za razvoj	10.000,00	U visini kamate na namjenski kredit za razvoj poljoprivrede, najviše do visine kamate od 8%, osnovice do 20.000 KM za poljoprivrednike a 30.000 za poljoprivredne zadruge, udruge, poduzeća.
Praćenje razvojna poljoprivredne, pružanje savjetodavnih usluga	60.000,00	Planovi rada, periodična i godišnja izvješća

Sajam „Dani šljive“ : 20.000,00 KM

Vrsta utroška	Iznos KM	Opis utroška, Korisnici sredstava
10. Sajam poljoprivrede, prehrane i turizma „DANI ŠLJIVE 2017“	20.000,00	- organizacija Sajma - prateći Sajamski programi, - gastro ponuda - marketing, zahvalnice, nagrade

Edukacija poljoprivrednih proizvođača, posjeta drugim sajmovima i proizvođačima: 3.000,00 KM

Vrsta utroška	Iznos KM	Korisnici sredstava
Organiziranje edukacija, radionica, predavanja, seminara, treninga na terenu, posjeta sajmovima	3.000,00	- Organizatori, Predavači-konsultanti - Poljoprivredni proizvođači, djelatnici Općine ili Agencije

Pomoć pojedinačnim projektima i projektima udruženih poljoprivrednika: 20.000,00 KM

Vrsta utroška	Iznos KM	Korisnici sredstava
Potpore posebnim Projektima udruženih i pojedinačnih poljoprivrednika	20.000,00	Poljoprivrednici okupljeni oko zajedničkog projekta vezanog za opstanak i razvoj na ruralnim područjima Poljoprivrednici sa vlastitim projektom (vezan za opstanak i razvoj obitelji, zapošljavanja i sl)

Zaštita u voćarstvu-smanjena upotreba pesticida: 1.000,00 KM

Vrsta utroška	Iznos KM	Korisnici sredstava
Uspostava meteoroloških stanica u voćarskoj proizvodnji i stanica za praćenje leta insekata	1.000,00	Proizvođači voća, pčelari, Srednja škola, Agencija, cijelo pučanstvo u pravcu zaštite zdravlja i okoliša.

Uvjetno prihvatljivi projekti – rezerva - ovisno o utrošku sredstava po prethodnim projektima

Vrsta utroška		Osnova za plaćanja, Korisnici sredstava
Potpore proizvodnji mlijeka – za one koji su u sustavu otkupa mlijeka a nisu u sustavu federalnih poticaja za mlijeko		Uvjerenje otkupljivača da se poljoprivrednik nalazi u sustavu stalnog otkupa a ne može koristiti federalni poticaj
Poticaj za uzgoj ovaca i koza-osnovno stado		Proizvođači koji uzgajaju ovce i koze. Po grlu osnovnog stada ili po projektima
Poticaj za uzgoj pčelinjih društava		Za proizvodnju pčelinjih društava/zajednica, za posebne projekte u pčelarstvu
Uspostava rasadnika pri Agenciji za lokalni razvoj		Projekt organiziranja rasadnika voća (i povrća)
Ostali nepredviđeni projekti i zahtjevi		Sukladno prijedlozima, zahtjevima

XIV. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Na općinskoj razini imamo Strategiju razvoja općine Prozor – Rama za period 2011.-2020. Značajno mjesto poljoprivrednom sektoru dano je u okviru Programa 2. - Program ruralnog razvoja i razvoja poljoprivredne proizvodnje, sve u sklopu Sektorskog plana ekonomskog razvoja. Godišnje se usvaja Program utroška proračunskih sredstava namijenjenih poljoprivredi.

Izravna općinska proračunska sredstva namijenjena poljoprivredi mogu i trebaju biti još veća, ali uz uvjet postojanja kvalitetnih projekata. Potrebno je praviti pritisak da se u poticanje poljoprivrede napokon uključi i Hercegovačko – neretvanska županija, jer raspolaže sredstvima koja mogu i trebaju završavati i kao potpora poljoprivredi. Puno toga u poljoprivredi ovisiti će i o odnosu Federacije, odnosno Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, jer ovo Ministarstvo raspolaže sa velikom fondom sredstava namijenjenih poljoprivredi.

Kao potporu poljoprivrednoj proizvodnji u narednom periodu treba iznaći način za ubrzanoj razvoju prerađivačke djelatnosti zasnovane na poljoprivrednim proizvodima. Potrebno je nastaviti sa potporama koje će rezultirati udruživanjima poljoprivrednika i prerađivača, kako bi svi zajedno jačali svoje kapacitete. Edukacije poljoprivrednika u pravcu primjene suvremenih znanja i dostignuća, a posebno edukacija osoba koje mogu kreirati projekte za kandidaturu europskim fondovima, također treba ostati na visokoj razini. Također je značajno nastaviti sa dobrom suradnjom sa međunarodnim organizacijama i fondovima kako bi se iz tih izvora koristila raspoloživa sredstva i u svijetu dostignuta znanja iz oblasti poljoprivredne proizvodnje. Jačanje privatne inicijative u ovim oblastima, uz potporu Općine, može značajno poboljšati korištenje svih raspoloživih resursa, te rezultirati efektima povećane vrijednosti proizvodnje na području općine Prozor – Rama, kao i povećanom zapošljavanju.

Rukovoditelj Službe
Josip Juričić, dipl. oec.